

Bertil Ohlininstitutet

Eftervalsanalys för Folkpartiet Liberalerna

Eftersom skribenterna av denna kommentar till Folkpartiets valanalys inte varit omedelbart engagerade i valarbetet så har vi avstått från att kommentera detaljerna kring kampanjens genomförande, och istället fokuserat på den offentliga bilden av partiet. Målet med varje valrörelse för Folkpartiet är rimligen att liberala idéer ska få så stort genomslag som möjligt i debatt och beslut, och därmed är det helt centralt att Folkpartiet dels får en så stor röstandel som möjligt, dels att Folkpartiet finns med i den konstellation som bildar regering och majoriteter i regioner, landsting och kommuner.

Gjorde Folkpartiet ett bra val 2010?

Bra givet omständigheterna, men Folkpartiet tappar i storstäderna

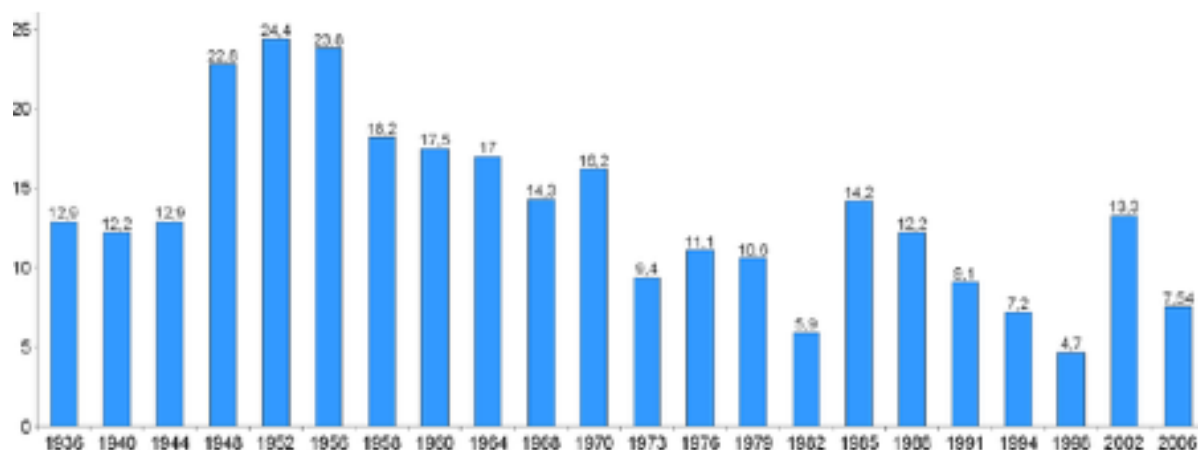
För att vara ett val där Folkpartiet ingår som ett av fyra partier i en regering, och ett val som ägde rum i slutfasen av en ekonomisk kris, och ett val där slutligen åtta riksdagspartier slogs om riksdagsmandaten – så kan man anse att det var ett bra val när 7,06 procent av väljarna röstade på Folkpartiet. Det var med andra ord ett hyggligt bra val givet omständigheterna, och Alliansen där Folkpartiet ingår behöll också regeringsmakten. Folkpartiet och Alliansen behöll även makten i Stockholms stadshus, men i Göteborg och Malmö gick det sämre.

Partiet har backat i alla tre storstadsregionernas röstande till riksdagen: i Stockholms kommun från 10,0 till 8,6 procent, i Stockholms län från 9,1 till 8,3 procent i Göteborg från 10,2 till 8,4 procent och i Malmö från 8,7 till 6,9 procent. Och det speglar ingen allmän nedgång i den borgerliga röstandelen. I Malmö och Göteborg har Moderaterna gått fram mer än de andra tre alliansbröderna backat, i Stockholms kommun har Centerpartiet och Kristdemokraterna gått fram något medan Moderaterna och Folkpartiet backat och i Stockholms län har både Moderaterna och Centerpartiet gått fram. Av allianspartierna är det bara Folkpartiet som backar på alla storstadsmarknader. Det är inget gott tecken inför framtiden att det liberala alternativet förlorar mark i våra växande storstäder.

Inte heller på landsbygden gick det lysande, och på sina ställen var kampanjen missriktad. Att tejpa Norrlandsstäder med affischer om EMU och EU är ingen valvinnare, och för många väljare i norr var Folkpartiet ett enfrågeparti synonymt med Jan Björklund. Det är bra att partiet tagit greppet om utbildningspolitiken, men partiet måste uppfattas som ett parti med ett mer heltäckande program.

Dåligt i ett historiskt perspektiv

Om man istället ser på valet i ett historiskt perspektiv och relaterar det till hur stor del av väljarkåren som brukar lägga sin röst på Folkpartiet så var det ett tämligen dåligt valresultat. Av de 22 riksdagsval som Folkpartiet ställt upp i sedan 1936 är det bara tre som gått sämre: 1998, 1994 och 1982. Folkpartiet backade jämfört med valet 2006, där "dataintrångsskandalen" utgjorde ett kraftfullt sänke under valrörelsen.

Hur blir man det ledande borgerliga partiet?

Om man istället frågar sig vilken typ av parti som Folkpartiet vill – och bör – vara landar man i en strategisk frågeställning. På vilket sätt ska partiet vinna inflytande i svensk politik? Det finns två huvudalternativ; antingen blir man ett stort, brett och pragmatiskt maktparti, eller också blir man ett spetsigt och vasst idéparti.

Maktparti?

Ambitionen (och kapaciteten) att vara det ledande icke-socialistiska alternativet hade man på Bertil Ohlins tid och i någon mån på Bengt Westerbergs tid. Även kort efter valet 2002 uppfattades sannolikt Folkpartiet som den samlande borgerliga kraften och ledde i denna egenskap de alternativa regeringsförhandlingarna med Miljöpartiet.

Folkpartiet 2010 är för politiskt smalt och personellt och resursmässigt för litet för att aspirera på positionen som det ledande borgerliga partiet. En förnyad resa mot att bli ett ledande alternativ till Socialdemokraterna behöver dock inte ta mer än en mandatperiod. Efter katastrofvalet 2002 (då man fick 15,2 procent) påbörjade Moderaterna sin mycket väl genomförda resa mot Nya Moderaterna och etablerade sig på mindre än fyra år som det självklara alternativet till Socialdemokratin. Men det har skett på bekostnad av idéer och politisk diskussion. Nya moderaterna är ett pragmatiskt maktparti i dag.

Idéparti?

Om Folkpartiet vill vara ett idéparti så kan man delvis svara jakande på om valet gick bra. Folkpartiet har en mycket tydlig hemvist i det borgerliga lägret. Man har en stark ställning bland borgerliga kärnväljare: tjänstemän, högskoleutbildade, huvudsakligen bland storstadsboende (med några undantag ute i landet där lokala Folkpartiföreträdare dragit väljare).

Folkpartiet har kanske aldrig tidigare varit så tydligt "borgerligt" som det är i dag, inte minst tack vare att man är en del av Alliansen. I den mån som partiet framträder på idéarenan så är det ofta i frågor som kopplas till så kallad "kravliberalism", vilket tyvärr

ibland har fått en negativ klang, inte minst på integrationsområdet.

Men den ekonomiska liberalismen är i huvudsak frånvarande i partiets externa profil. Det är sannolikt få väljare som kan ange vad Folkpartiet har för ekonomisk politik annat än att värnskatten ska avskaffas och att man i allmän mening mår om småföretagen.

Man kan också hävda att de socialpolitiska idéerna är mindre framträdande än de varit tidigare, vilket delvis innebär att man missar att ta en roll i det viktiga välfärdspolitiska spelfältet, där en stor andel av de kvinnliga mittenväljarna fäller sina avgöranden.

Nu talar mycket för att epitetet idéparti inte räcker för att samla ihop över 4 procent av väljarna – idéerna måste kläs i sakfrågor. Men idépartiprofilen är viktig för rekrytering av partiaktiva och ambassadörer. Det råder heller ingen motsättning mellan liberala principer och sakpolitisk tydlighet.

Ett sakfrågebaserat nischparti?

Om man vill vara ett sakfrågebaserat nischparti så är svaret att man lyckats mycket bra. Folkpartiet äger skolfrågan, framför allt bland borgerliga väljare och framför allt bland borgerliga män. Men sedan är det tomt. Folkpartiet tonar inte fram som det parti som uppfattas ha "bäst politik" på något annat område. Väljarnas viktigaste frågor enligt Synovate mars + september 2010 samt SIFO mars 2010:

1. Arbetslöshet / sysselsättning
2. Sjukvård
3. Skola/utbildning
4. Äldrevård
5. Miljö/klimat

När Sifo frågar vilket parti som har bäst politik i ovanstående frågor syns ett tydligt mönster: förutom skol- och utbildningsfrågor så får Folkpartiet knappt utslag på de andra fyra frågorna.

I äldrefrågorna, under 80-talet en av de socialliberala paradfrågorna för Folkpartiet är det fler väljare (6 procent) som anser att kristdemokraterna har bättre politik än Folkpartiet (3 procent). I miljö- och klimatfrågan håller centern kvar en något starkare position än Folkpartiet men har nu blivit passerade av Moderaterna. 9 procent av väljarna anser att Moderaterna har bäst miljöpolitik, 5 procent att det är Centern och bara 2 procent ansåg att Folkpartiet har bästa miljö- och klimatpolitiken.

Att Folkpartiet är ett så tydligt enfrågeparti är både en styrka och en utmaning. Å ena sidan är partiet profilerat och partiledaren ansvarig i regeringen för ett viktigt politikområde. Å andra sidan är det svårare att förnya utbildningspolitiken, eftersom den är så tydlig och viktig för partiets profil. Skolfrågan kan mycket väl bli en förlorarfråga i valet 2014.

Vad behöver göras?

Fortsätt vara en del av alliansen

Väljarmarknaden blir allt mer konkurrensutsatt och väljarna allt mer rörliga. Mellan våren 2008 och valet 2010 bytte hela 13 procent "säkra väljare" block. Det har aldrig förr skett så stora rörelser på så kort tid. Gamla sanningar om hur väljare och valrörelser fungerar stämmer inte längre och partierna använder opinionsmätningar (kvantitativa och kvalitativa) för strategi och taktik, som t ex val av kampanjfrågor och utformning av köpt media. Kandidatrekrytering, screening och intern talangvård blir allt viktigare för att attrahera, utveckla och behålla goda krafter över tid. För Folkpartiet bör en valutvärdering och efterföljande handlingsplan handla om att utvärdera och utveckla sin viktigaste profilfråga, skolpolitiken, men också bredda den politiska profilen. Men framför allt måste Folkpartiet fundera på vilken långsiktig strategi som partiet ska välja för att bli en maktfaktor i svensk politik.

De två viktigaste utfallen av 2010 års val är att vi har en återvald Alliansregering och en vilsen socialdemokrati.

Men det är inte helt klart vilket reformmandat som Alliansregeringen fick i valet 2010, eftersom valmanifestet inför 2006 års val var mer långtgående. Nu har ett stort antal reformer beslutats och ska nu implementeras. Dessutom premierade de borgerliga väljarna det stora maktpartiet, de nya moderaterna, medan de tre mer utpräglade ideologiska partierna gick tillbaka. Ändå menar Bertil Ohlininstitutets styrelse att vägen framåt för Folkpartiet är att fortsätta vara en del av Alliansen, därför att det är oerhört viktigt att vi verkligen får ett slut på Socialdemokraternas långa maktinnehav. Dessutom ger regeringsmakten en möjlighet att vara med och fatta beslut.

Framtiden ligger i att vara ett inflytelserikt idéparti

Bertil Ohlininstitutets styrelse vill även betona vikten av att Folkpartiet har varit, är och bör fortsätta vara ett idéparti. Partiet förfogar över det liberala idéarv som alltfler väljare och politiker i alla läger (Vänsterpartister undantagna) sluter upp kring. Förhållandevis många av partiets väljare är ideologiskt medvetna. Bland samhällsvetare verksamma vid universitet och högskolor är Folkpartiet största parti (se kommande artikel i *Ekonomisk Debatt* nr 9 2010), och det är centralt att vinna så kallade grästopparns förtroende för att liberala värderingar och perspektiv ska få fäste i den offentliga debatten. Många hävdar att de ideologiska striderna är förbi och att väljarna vill ha pragmatiska politiker, men Folkpartiets ideologi står i samklang med väldigt breda väljargrupper och utgår i grunden från vad som är bäst för individen.

Det liberala idéarvet är också en styrka. Ett renodlat idéparti får makt för att fakta och argument sparkar. Det råder ingen motsättning mellan de liberala principerna och sakpolitisk tydlighet. Väljarna märker – speciellt över några valrörelser – om partiets politik är sammanhängande och konsekvent eller spretig och kortsiktigt opportunistisk. Medborgare vill också ha respekt för sina folkvalda.

Att lyssna på opinionen är gott och väl, men det är också viktigt att stå på sig. Ur den liberala ideologin och läget i Sverige kan vi mejsla ut några frågor där Folkpartiet bör profilera sig:

1. Tillväxt

Ekonomi kan inte bara innebära fördelning av statens tillgångar, utan diskussionen måste fördjupas till att också handla om hur vi kan få välståndet att öka genom tillväxt. Sänkta skatter är bra för att uppmuntra till ökat arbete och risktagande, men den politiska debatten handlar förvånande lite om hur samhällsekonomin och människors beteende påverkas av ändrade förutsättningar. Från vänster kritiserar varje skattesänkning som en *kostnad* för staten, vilket hittills förvånande ofta lämnats obesvarat av alliansregeringen. Att lägre skatter inte behöver innebära minskade, utan ibland till och med kan leda till ökade intäkter behöver förklaras och upprepas. Folkpartiet borde också lyfta fram betydelsen av entreprenörskap och småföretagare ytterligare.

2. Tolerans & mångfald

Respekt för alla människors rätt att leva sitt eget liv, på sina egna villkor, är grunden för liberalismen. Olika individer är – och väljer – olika och det är inte ett problem utan en tillgång. Denna princip måste gälla för alla, oavsett om man är född i Sverige eller nyss har flyttat hit. Många av dem som flyttat hit har gjort det för att slippa förföljelse och kunna utöva sin religion eller livsstil som inte accepterades i hemlandet. Det rör sig ofta också om människor med stor styrka som tagit sig ända till Sverige, och de ska också bemötas som myndiga personer. Sverige måste bli mycket bättre på att skapa möjligheter för talanger att skapa sig ett eget liv här.

Det finns ett öppet fönster i debatten (och vinna tillbaka de liberala storstadsväljarna) för att ta strid för Sveriges öppenhet. Att ta emot människor på flykt gör vi inte bara för de ekonomiska fördelarna. Vi gör det för att människor behöver skydd på grund av sexuell läggning, något de skrivit eller sagt.

Folkpartiet har – ända sedan språkkravet för svenskt medborgarskap formulerades – lidit av en negativ bild på integrationsområdet som behöver byggas upp på nytt. Stämpeln "kravliberalism" måste tvättas bort för att återfå förtroendet. Samtidigt får man inte sluta betona att det är individer och inte grupper som har rättigheter. Det är viktigt att Folkpartiet även fortsatt vågar ta debatten om tolerans med de intoleranta – och det gäller såväl Sverigedemokrater som de som inte erkänner kvinnors, homosexuellas och andras rättighet att få samma möjligheter och respekt som alla andra. De friheter som vi idag tar för givna i Väst är inga självklarheter och måste försvaras om och om igen.

3. Integritet

Den privata sfären blir mindre och mindre när allt mer information om oss samlas in, lagras och utnyttjas – ibland till helt andra ändamål än vad som var den ursprungliga avsikten med insamlandet. FRA-lagen omarbetades visserligen efter protester och datalagringsdirektivet som nu införs är på miniminivå, men det handlar ändå om att all vår datakommunikation ska sparas i sex månader. Hur säkra är vi på att den därefter kommer att raderas? Övervakningskamerorna på offentliga platser blir fler. Det är krogköer, tunnelbanestationer, flygplatser, butiker. Varje kamera för sig kan kanske motiveras, men sammantaget innebär de att vi bevakas i allt fler sammanhang. DNA-registret som endast skulle användas till forskning men ändå använts av polisen i brottsundersökningar och USA:s övervakningsprogram är andra exempel på hur staten tillåter eller själv utnyttjar möjligheten att kränka individens integritet. Än så länge verkar de flesta svenskar finna sig i detta och myndigheterna åtnjuter fortfarande

medborgarnas förtroende, men någonstans går en gräns och den behöver diskuteras. Den liberala ståndpunkten måste vara att ifrågasätta *varje* beslut som riskerar att kränka integriteten hos den enskilde.

Här kan också nämnas farorna med att integritetskränkande åtgärder oftast först motiveras med kampen mot företeelser som ses som ytterst motbjudande och som alla vill motverka, t.ex. barnpornografi och skadeverkningarna av prostitution, men som öppnar möjligheter för långtgående integritetskränkning som genom ändamålsglidning kan utvidgas till andra områden utöver att de kan gå för långt inom de områden som de ursprungligen syftar till. Det är märkligt att de vilande grundlagsändringar som formellt underställdes folkets prövning i riksdagsvalet över huvud taget inte nämndes av något parti, inte ens av de liberala. De inskränkningar i yttrandefriheten som var vilande kan nu genomföras genom att grundlagens kontrollmekanismer förtegs.

4. Miljö

Hur ser en liberal miljöpolitik ut? Folkpartiet har helt tappat initiativet på miljöområdet. Det enda som sticker ut är partiets positiva syn på kärnkraften. De flesta partier säger sig ha samma mål med miljöpolitiken, men det är vägen dit som kommer att avgöra hur väl vi lyckas och vi måste våga diskutera olika synsätt och vilka lösningar som är rimliga. Ett liberalt svar på miljöutmaningarna stavas teknikneutralitet och marknadslösningar. Politiken finns, men behöver lyftas fram. Och det är dags att våga utmana Miljöpartiets problemformuleringsprivilegium som så ofta leder till moralism kring människors livsval.

5. Skola

Skolpolitiken behöver fortsätta förnyas och utvecklas för att vara ledande och intressant på sikt. Häri ligger en stor utmaning! Folkpartiets skolpolitik har i mångt och mycket utarbetats av partiledaren själv och detta arbete påbörjades för snart tjugo år sedan. Mycket av detta tankegods håller nu på att implementeras, och det är onekligen många tankefigurer som behöver förändras på skolor och lärarhögskolor. Men utbildningspolitiken får inte gå i stå. Och så är det viktigt att mångfalden, som inte minst friskolorna bidragit till, inte får ta stryk i centraliseringens namn.

Bilda bredare liberalt parti

Även utvecklingen i de andra borgerliga partierna har implikationer för Folkpartiets strategi:

Moderaterna har utvecklats från ett marknadsliberalt och värdekonserverativt parti till ett brett borgerligt, ganska renodlat maktparti som marknadsför sig som ansvarsfullt, kompetent och regeringsdugligt. Efter denna förskjutning finns det utrymme för Folkpartiet att förespråka de marknadsliberala idéerna. Men det är också viktigt att inte kapitulera gentemot Anders Borg m fl, utan istället visa på att även folkpartistiska politiker och tjänstemän har hög kompetens och duglighet i ekonomiska frågor. Att det var helt annorlunda på Bertil Ohlins tid exemplifierar att enskilda personer och förtroendet för dem är extremt viktigt för väljarnas bedömning av ekonomisk politik. Så länge Moderaterna är så stora som de för närvarande är kommer partiet att attrahera

många karriärister, men då kan Folkpartiet förhoppningsvis lägga beslag på idealister och intellektuella, som dras till politiken för idéernas skull.

Kristdemokraterna ligger längst bort ifrån Folkpartiet. Även om Kristdemokraternas nya tema "verklighetens folk" har en individualistisk prägel, utgör det också ett exempel på en anti-elitistisk högerpopulism som Folkpartiet aldrig har befattat sig med.

Kristdemokraterna omprövar nu sin politik, men inget talar för att det kommer att konkurrera om liberala väljares gunst.

Centerpartiet profilerar sig som ett småföretagarvänligt, grönt, liberalt parti, och har i de två senaste valen attraherat en liten, men högljudd grupp urbana liberaler. Utvecklingen av Centerpartiet är positiv ur liberalt perspektiv – om man bör utnyttja läget. Det finns goda skäl till att på allvar överväga ett närmande och kanske i förlängningen till och med en sammanslagning av Folkpartiet och Centerpartiet. Det vore välgörande om Centerpartiets utveckling i liberal riktning, breda organisation på landsbygden och stadda kassa förenades med Folkpartiets urbana och intellektuella kapital. En befruktning mellan Centerpartiets småföretagare med egen erfarenhet och Folkpartiets mer intellektuella insikter om marknadsekonominns fördelar vore mycket spännande. Vi är väl medvetna om att mycket energi skulle läggas på organisatoriska frågor och att det finns mängder av inbyggt motstånd i partierna, men inte desto mindre vore det gott ur ett väljarperspektiv om de två stora maktpartierna fick en större utmanare i form av ett större och bredare liberalt parti med tvåsiffrigt väljarstöd bakom sig. Alliansen, och Sverige, mår inte bra av ett stort Moderatparti och tre partier som kämpar för att komma över spärren till riksdagen.